

ÎNVĂȚĂTURI ALE SFÂNTULUI PAISIE AGHIORITUL DESPRE EDUCAȚIA COPIILOR

Pr. prof. dr. Ioan C. TEȘU

Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae” din Iași

Abstract

Santified in 2015, Saint Paisios the Athonite is one of the greatest gifts Mount Athos and the Greek Church has offered to our wrought up world and to its contemporary and restless breather. The study in case brings forward precepts regarding modern family challenges and their possible spiritual answer. The purpose of a profound Christian education is not only to fulfil the human being as an individual, but also to work out one's own salvation of the soul and contribute to the well-being of the Church and of the citizenry. Saint Paisios wrote that people of today have steel hearts, always looking for the sky and its stars, exploring every detail of the cell, but never finding time to focus on their soul. The author describes Saint Paisios' morals on contemporary family and presents the criteria of establishing one.

Keywords: Saint Paisios the Athonite, education, family, spirituality, moral life.

„Pentru o educație creștinească corectă sunt necesare trei lucruri: în primul rând, puține cuvinte, în al doilea rând, multe exemple și în al treilea rând, mai multă rugăciune.”¹

Canonizat de Patriarhia Ecumenică pe 13 ianuarie 2015, pomenit în ziua de 12 iulie a fiecărui an, Sfântul Paisie Aghioritul (1924-1994) este un dar minunat pe care Ortodoxia greacă și Sfântul Munte Athos l-au făcut omului și lumii acesteia. Înzestrat cu numeroase daruri suprafirești, model de iubire nesfârșită, el era căutat în timpul vieții pentru sfaturile pline de echilibru și discernământ, dar și pentru rugăciunea sa, pentru învățăturile sale, transmise prin viu grai sau consemnate în scris de ucenici, pentru exemplul personal de viață sfântă.

---

¹ Cuviosul Paisie Aghioritul, *Mica Filocalie*, traducere de Pr. Victor Manolache, Editura Egumenița, Editura Cartea Ortodoxă, Galați, 2009, p. 142.

Sfântul Paisie Aghioritul demonstrează încă o dată lumii că sfințenia nu este doar un deziderat sau un ideal înalt, ci o realitate concretă, ce poate fi atinsă indiferent de frământările lumii acesteia trecătoare, căci sfinți vor exista până la sfârșitul veacurilor, constituind pentru societatea aflată în derivă și pentru omul tot mai secularizat și îndepărtat de Dumnezeu „puncte cardinale în haos”, modele și repere sublime de iubire și dăruire față de Dumnezeu și față de semenii. Un astfel de far călăuzitor în vremuri de neliniște și de tulburare, și pentru sufletul omului contemporan, tot mai frământat și divizat, este și Sfântul Paisie.

Deși nu a reușit să alcătuiască, așa cum intenționase, o lucrare în care să prezinte viețile sfinților care s-au nevoit în familie, pe care le cunoștea personal, modele pentru noi cei de astăzi, în sfaturile și cuvintele sale inspirate de Dumnezeu Sfințitul Părinte a lăsat adânci considerații privind starea morală a lumii actuale, provocările și pericolele la adresa familiei creștine, dar și mijloacele de împotrivire față de acestea și, ceea ce ne preocupă în mod special în abordarea noastră, numeroase și edificatoare îndemnuri referitoare la principiile unei educații morale înalte a copiilor, capabilă să aducă, mai târziu, părinților și Bisericii, bucurie și spor duhovnicesc.

Pe unele dintre cele mai importante, le vom menționa în paginile ce urmează, din dorința de a evidenția, pe de o parte, actualitatea, discernământul și cunoașterea profundă pe care le identificăm în „zicerile” sau scrierile Sfântului Părinte, iar pe de altă parte, convingerea că pedagogia actuală își poate afla în aceste considerații mijloace, metode și principii educaționale de maximă eficiență.

1. „Cu durere și dragoste” despre lumea și omul contemporan

Sfântul Paisie Aghioritul avea o cunoaștere profundă a lumii contemporane, a problemelor și neliniștilor ei tot mai numeroase și mai adânci, precum și a sufletului uman, tot mai zburciat și tulburat. Cauza tuturor acestor „răni” o vedea în „duhul lumesc” și în modul în care acesta îi atrage și îi subjugă pe oameni, îndepărtându-i de Dumnezeu și de vocația lor esențială, aceea de a trăi o viață spirituală înaltă și spre fericire veșnică.

Pretutindeni, considera Sfântul Paisie, se întâlnește stres și neliniște. Confortul și civilizația sau, cum le numea el, „înlesnirile”, în loc să îi aducă omului liniștea și pacea, i-au ușurat traiul, fizic, dar l-au înstrăinat spiritual de Dumnezeu, de semeni și chiar și de el însuși. Mașinile și tehnica au înlocuit „súdoarea frunții”, dar au condus la stereotipizarea și automatizarea vieții și la împrăștierea minții. Mijloacele de comunicare s-au înmulțit și au „performat”, putându-se vorbi astăzi din „slava cerului” și din „adâncurile pământului”, dar de multe ori această comunicare nu produce și comuniune. Fiind exterioară, ea nu atinge sufletul uman și nu mai are puterea să pătrundă în profunzimile inimii, și, cu atât mai puțin, să o miște și să o schimbe.

Cu mijloace tehnice „de vârf”, omul de azi scrutează galaxii îndepărtate și pătrunde până în ultima structură a celulei care îl alcătuiește, dar, cum spunea Sfântul Paisie, „oamenii văd toată lumea, numai pe ei înșiși nu se văd”². Tehnologia, în loc să-l îmbunătățească moral pe om, l-a dezumanizat și l-a scindat lăuntric. Deși mult mai instruit și mai educat, omul contemporan este împrăștiat interior, potrivit plăcerilor pe care le caută și le doarește. Și-a pierdut „simplitatea” inițială și, astfel, a ajuns să nu se mai poată bucura, cu adevărat, de nimic. Și aceasta, după cum spunea duhovnicescul părinte, pentru că inima omului s-a transformat într-una de fier. S-au înmulțit mașinile și omul însuși a devenit o mașină de produs și consumat lucruri, bunuri, plăceri.

Este ușor de înțeles faptul că o societate materialistă și hedonistă, precum este lumea în care trăim, îl provoacă și îl solicită pe om mai ales biologic, trupest, îi ațâță simțurile și instinctele, conducându-l la ignorarea elementului spiritual din constituția sa. Tot confortul și civilizația pe care a creat-o lumea nu au dus la progresul moral al omului. Adresându-se predilect trupului și nevoilor sale presante, nu îi împlinesc dorurile lui spirituale, setea lui de înalt, nu „cultivă conștiința oamenilor”³.

---

² Cuviosul Paisie Aghioritul, *Cuvinte duhovnicești. I. Cu durere și dragoste pentru omul contemporan*, traducere din limba greacă de Ieroschim. Ștefan Nuțescu, Schitul Lacu – Sfântul Munte Athos, Editura Evanghelistos, București, 2003, p. 149.

³ *Ibidem*, p. 146.

Într-o astfel de lume mecanizată, tehnicizată, automatizată, în care mașina înlocuiește omul și fierul înlocuiește trăirea și simțirea, se simte o lipsă tot mai mare a modelelor de viață. Și această lipsă morală generală se resimte și în Biserică, pentru că, arată Sfântul Paisie, „acum s-au înmulțit cuvintele și cărțile și s-au împuținat faptele. Doar îi admirăm pe sfinții Bisericii noastre, fără să înțelegem cât s-au ostenit, pentru că nu ne-am nevoit ca să le putem înțelege osteneala și astfel să-i iubim și să ne silim cu mărimă de suflet ca să-i urmăm. Desigur, Bunul Dumnezeu va avea în vedere vremea și condițiile în care trăim și va cere potrivit lor. Dar dacă ne-am nevoi puțin, ne vom încununa mai mult decât cei de odinioară”⁴.

Păcatele, care altădată erau evitate și criticate, au devenit astăzi „modă”, fiind generalizate. Oamenii din vechime se fereau cu toată puterea lor morală nu doar de păcatele mari sau grave, ci și de cele ușoare, iar atunci când se întâmpla să cadă în vreunul, trăiau un sentiment profund de păcătoșenie și pocăință. Astăzi, orice abordare a unei probleme nu mai este privită prin prisma unei morale înalte, ci trebuie să fie adaptată „duhului lumii”, să se conformeze acestuia, începând cu legile și normele generale și până la comportamentul individual și privat.

Înainte, după cum spunea Sfântul Paisie, exista în lume mult bine și multă bunătate, care acopereau puținele păcate ce se săvârșeau, după cum soarele, cu razele sale luminoase, ieșind din norii întunecați, face lumea frumoasă și bună. Astăzi, observăm că păcatele și patimile s-au generalizat, sunt cultivate și ocrotite, în detrimentul virtuților, ce par ironizate, umilite și exilate în sufletele curate a tot mai puțini oameni, dornici să descopere rosturile înalte ale trecerii lor prin lumea aceasta. Înmulțindu-se răul și răutatea, acestea par a acoperi frumusețea și bunătatea lumii, dând falsa impresie a unei răutăți și urâtenii cvasigenerale.

Păcatul este considerat, acum, progres, iar morala „înnapoiere”⁵. El este cultivat și elogiât, iar cel care i se opune este considerat „retrograd”⁶, într-o societate ce se îndepărtează tot mai mult de

---

⁴ *Ibidem*, p. 29.

⁵ *Ibidem*, p. 40.

⁶ *Ibidem*.

Dumnezeu și de idealurile unei vieți morale înalte. Iar aceasta face din lume un iad, iar din viață un chin. Depărtarea de Dumnezeu, ca Izvor al vieții și fericirii veșnice, conduce la pierderea harului dumnezeiesc și, în consecință, la primirea „învrâuririi drăcești” și la demonizare. După cum spunea el, le-am „nivelat” și „amestecat” pe toate: bine și rău, păcate și virtuți⁷.

Incapacitatea omului actual de a mai primi sfaturi, viețuirea în robia păcatelor și a plăcerilor, și nu în ascultare de un părinte duhovnicesc iscusit, progresiva renunțare la valorile morale și îndepărtarea de Părintele Ceresc, îi aduc, în loc de bucurie și împlinire, lipsă de sens și mâhnire, căci, arăta Sfântul Paisie, „cu cât se depărtează cineva de Dumnezeu, cu atât lucrurile se complică mai mult. Se poate ca cineva să nu aibă nimic, dar dacă Îl are pe Dumnezeu nu mai dorește nimic. Acesta este adevărul! Iar dacă le are pe toate și nu Îl are pe Dumnezeu, este chinuit înlăuntrul său. De aceea, fiecare, pe cât poate, să se apropie de Dumnezeu. Numai lângă Dumnezeu află omul bucuria cea adevărată și veșnică. Otravă gustăm atunci când trăim departe de dulcele Iisus. Când omul, din om vechi devine om nou, fiu de împărat, se hrănește cu desfătarea dumnezeiască, cu dulceața cerească și simte veselia paradisiacă, simte încă de aici o parte din bucuria raiului. De la bucuria cea mică, paradisiacă, înaintează zilnic către cea mare și se întreabă dacă există ceva mai înalt în Rai decât aceea pe care o trăiește aici. Starea în care trăiește este astfel încât nu poate face nici o lucrare. Genunchii i se topesc ca lumânările de cea dumnezeiască fierbințeală și dulceață, inima lui saltă și e gata să spargă pieptul ca să plece, pentru că pământul și lucrurile pământestești i se par lucruri zadarnice”⁸.

Lumea însăși pare a deveni o „casă de nebuni”⁹, un „spital de nebuni”¹⁰, în care bolile sufletești par a se înmulți și agrava și nicidecum a se ușura și vindeca, tocmai din cauza acestei concepții generale de viață greșite.

Sfântul Paisie Aghioritul recomanda, ca mijloc de eliberare de toate aceste frământări și chinuri lăuntrice, reîntoarcerea la credință și la Dumnezeu, lupta împotriva păcatelor, spre biruința virtuților

---

⁷ *Ibidem.*

⁸ *Ibidem*, p. 43.

⁹ *Ibidem*, p. 138.

¹⁰ *Ibidem*, p. 164.

și a binelui, redobândirea simplității și a unității sufletești. Aceasta este mucenicia omului contemporan și doar aceasta este capabilă să-i redea omului odihna și pacea lăuntrică¹¹. Însă, în toată această lucrare mucenicească a sa creștinul nu este singur, ci este ocrotit de Dumnezeu și ajutat de harul dumnezeiesc. Dacă altădată Dumnezeu păzea lumea cu o singură mână, spunea Sfântul Paisie, astăzi o păzește și o ocrotește cu ambele mâini, pentru că greutățile și nevoile ei sunt mai mari. „Astăzi, mai mult decât odinioară, ne ajută Hristos, Maica Domnului, Sfinții, dar noi nu înțelegem”¹².

2. Frumusețile familiei și ale conviețuirii creștine

Duhul lumesc își face simțite efectele nu doar la nivel global, ci și în familie și în sufletul omului. Sub influența a numeroase concesi și abdicări de la normele morale, a relativizării și abandonării valorilor de altădată, s-a ajuns la o reală criză a familiei contemporane. „Pentru mulți care trăiesc lumește, astăzi, familia nu mai are sens. De aceea, tinerii fie nu se căsătoresc, fie se căsătoresc, dar nu fac copii, fie își omoară copiii lor prin avorturi și, astfel, ei singuri își stârpesc neamul lor. Adică ei singuri se distrug, nu îi distruge Dumnezeu”¹³.

Dintre „apoftegmele” Părintelui Paisie este arhicunoscut răspunsul pe care i l-a dat unui tânăr care l-a întrebat despre o fată cu care dorea să se căsătorească. Părintele i-a spus că își dă seama că este „jumătatea” sau „sufletul lui pereche” dacă „se odihnește sufletește” alături de acea persoană¹⁴. Mai mult chiar, pentru a

¹¹ *Ibidem*, p. 81.

¹² *Ibidem*, p. 33.

¹³ Idem, *Cuvinte duhovnicești. IV. Viața de familie*, traducere din limba greacă de Ieroschim. Ștefan Nuțescu, Schitul Lacu – Sfântul Munte Athos, Editura Evangelismos, București, 2003, p. 70.

¹⁴ *Ibidem*, p. 37. Iată sfatul Sfântului Paisie: „Mai întâi, să se îngrijească să afle o fată bună, care să-l odihnească sufletește, pentru că pe fiecare îl odihnește alt caracter de om. Să nu caute să fie bogată și frumoasă, ci mai ales simplă și smerită. Adică trebuie să dea mai multă atenție frumuseții lăuntrice, iar nu celei exterioare. Atunci când tânăra este un om de nădejde și este înzestrată cu bărbăție, fără să aibă mai mult din cele de care are trebuință caracterul femeiesc, aceasta îl ajută foarte mult pe bărbat să afle îndată înțelegere și să nu-l doară capul. Dacă are frică de Dumnezeu și smerenie, atunci se pot lua de mână ca să treacă răul cel primejdios al lumii”. Cf. *Ibidem*.

arăta cât de importantă este liniștea și armonia într-o familie, Sfântul Paisie i-a spus unui tânăr aflat în pragul căsătoriei: „Dimitrie, îți dau binecuvântare să te cerți cu toată lumea, în afară de Maria. La fel și Mariei”¹⁵.

Duhovnicescul Părinte recomanda, ca sfat general de viață creștină: „Să faci ceea ce te odihnește duhovnicește, numai să fii alături de Hristos”¹⁶, iar în privința soților creștini, „să se străduiască fiecare să ia cu bucurie greutățile asupra lui și să-l odihnească pe celălalt. Să facă unul cumpărăturile, pentru a-l odihni pe celălalt, să-i facă hatârul celuiilalt, pentru a-l mulțumi. Odihnirea celuiilalt să-ți fie prilej de bucurie”¹⁷.

Interpretând cuvintele Sfântului Apostol Pavel: „Femeia să se teamă de bărbat” (Efeseni 5, 33), Sfântul Paisie Aghioritul cerea ca soții să trăiască în dragoste și respect, în ajutor și prețuire reciprocă. Relația lor trebuie să Îl aibă prezent, în centrul ei, pe Hristos, și să fie una de „teamă curată” și respect sincer. „Înăuntrul fricii însă există respectul, iar înăuntrul respectului există dragoste. Ceea ce respect, îl și iubesc, și ceea ce iubesc, îl și respect. Femeia să respecte pe bărbat. Bărbatul să-și iubească femeia. Dar acum toate se nivelează și se distrug familii, pentru că iau Evanghelia invers. Bărbatul spune: «Femeia trebuie să se supună». Dar dacă nu ai dragoste, nu poți face nici o pisică să se supună. Dacă nu ai dragoste, celălalt nu este încredințat și nu poți nici măcar un pahar cu apă să-i ceri să-ți aducă. Când cineva respectă pe celălalt, pe sine însuși se respectă. Pe sine nu se ia în seamă. Respectul față de aproapele are mărime de suflet, căci unul ca acesta nu se socotește pe sine. Iar cel ce se îngrijește de sine, nu are mărime de suflet”¹⁸. În baza acestor valori morale, femeia sau soția este „doamna casei, dar și o mare servitoare”¹⁹, iar bărbatul sau soțul ei este „stăpânul casei, dar și hamalul ei”²⁰.

¹⁵ *Ibidem*, p. 44.

¹⁶ *Ibidem*, p. 23.

¹⁷ Atanasie Rakovalis, *Părintele Paisie mi-a spus...*, traducere din limba greacă de Ieroschim. Ștefan Nuțescu, Schitul Lacu – Sfântul Munte Athos, Editura Evangelismos, București, 2006, p. 23.

¹⁸ Cuviosul Paisie Aghioritul, *Cuvinte duhovnicești. I. Cu durere și dragoste...*, pp. 275-276.

¹⁹ Idem, *Cuvinte duhovnicești. IV. Viața de familie...*, p. 44.

²⁰ *Ibidem*.

Printr-o foarte fină intuiție duhovnicească și așa cum o demonstrează cele mai recente cercetări din domeniul psihologiei familiei și ale educației contemporane, dragostea soților sau a părinților, unul față de celălalt, dincolo de a fi o datorie conjugală sau un sentiment legitim, este un înalt principiu pedagogic, cu mare relevanță și efect asupra copiilor²¹. Într-adevăr, prima și cea mai frumoasă dovadă de iubire a unui tată față de copiii săi este să-i iubească și să o ajute pe soția care le-a dat viața, după cum și dovada de mare iubire a unei mame față de pruncii săi este să îi cinstească și să le respecte tatăl.

Sfântul Paisie a încurajat și apreciat familiile cu mulți copii, recomandându-le părinților să nu își facă ei calcule personale și egoiste. Privind numărul copiilor și momentul în care să îi aducă pe lume, „să lase lui Dumnezeu acest subiect al nașterii de prunci. Să-și încredințeze viața lor Proniei dumnezeiești și să nu-și facă programele lor. Trebuie să creadă că Dumnezeu, Care se îngrijește de păsările cerului, cu atât mai mult se va îngriji de propriii lui copii”²².

Familiile cu mulți copii sunt binecuvântate, pentru că în astfel de case, atât părinții, cât și copiii învață lecția iubirii jertfelnice și a smereniei, iar „Dumnezeu iubește și poartă de grijă mai mult de perechile care au mulți copii”²³.

Avortul este grav condamnat, ca „păcat înfricoșător”²⁴, „ucidere și încă una mare, căci copiii mor nebotezați”²⁵, iar pentru aceasta plătesc atât părinții, cât și ceilalți copii, „cu boli și cu accidente”²⁶, lipsă de respect față de părinți, delicvență și fărădelegi. Când acesta se face cu ajutorul autorităților, din cauza unei legislații permissive, ca una ce este împotriva Evangheliei, va avea drept efect răsfrângerea urgiei lui Dumnezeu asupra întregului neam, care, dacă

---

²¹ *Ibidem*, p. 145. Sfântul Paisie considera că „în păstrarea unității familiei ajută foarte mult ca bărbatul să-și iubească femeia mai mult decât pe mama sa și decât pe oricare altă rudă sau persoană iubită. Dragostea lui față de părinții săi să se canalizeze prin intermediul femeii sale. Firește că același lucru trebuie să-l facă și femeia”. *Ibidem*, p. 154.

²² *Ibidem*, p. 68.

²³ *Ibidem*, p. 76.

²⁴ *Ibidem*, p. 80.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ *Ibidem*, p. 79.

nu se va îndrepta și întoarce, va ajunge la pustiire și dispariție²⁷. De aceea, atât Biserica, dar și Statul, precum și creștinii înșiși trebuie să facă presiuni și campanii de înlăturare a unei astfel de legislații avorționiste²⁸.

3. Sarcina – perioadă binecuvântată; viitoarea mamă – exemplul de iubire jertfelnică

La întrebarea: „Când începe educația copiilor?”, teologia ortodoxă răspunde că încă de la conceperea lor, din perioada intra-uterină. Ba chiar am putea spune că încă și mai devreme, de la „împrietenirea” viitorilor lor părinți, pentru că încă din acele momente aceștia își propun, în calitate de prieteni și potențiali viitori soți, idealurile lor, aspirațiile, așteptările, dorințele și speranțele lor, cele mai multe legate de viitoarea familie pe care ar putea-o întemeia.

Nimic nu este mai frumos și mai înălțător pentru părinți decât calitatea de a aduce pe lume noi făpturi, copiii lor. Prin aceasta ei devin împreună-lucrători cu Tatăl Ceresc, Care pe toate le-a adus de la neființă la ființă, din iubire infinită și spre ființare și fericire veșnică. Însă, în mod deosebit, de această calitate se bucură viitoarea mamă. Femeia însărcinată se află într-o perioadă binecuvântată și de grație din viața sa. Perioada sarcinii, dincolo de greutatea și dificultățile ei, este, pentru aceasta, una privilegiată, un timp optim pentru adâncă meditație asupra sensului propriei sale vieți, sens ce nu poate fi gândit în afara familiei și în absența darului nașterii de prunci.

Este, totodată, un timp potrivit în care să reflecteze asupra trecutului, dar mai ales asupra viitorului, a realizărilor de până la acel moment și în mod deosebit asupra împlinirilor viitoare, inaugurate prin însuși actul nașterii copilului. Un timp al dialogului interior, cu sine, dar și cu ceilalți membri ai familiei, și mai ales cu soțul ei și tatăl copiilor lor, privind atmosfera din căminul lor și, în special, asupra principiilor creșterii și educării viitorului copil.

Din aceste motive și înțelegând situația specială în care se află viitoarea mamă, întreaga familie, ba chiar și celelalte persoane

---

²⁷ *Ibidem*, p. 82.

²⁸ *Ibidem*, pp. 81-82.

cu care ea interacționează au responsabilitatea de a o înconjura cu afecțiune, creându-i un climat de armonie și înțelegere, pentru ca aceasta să se „odihnească” sufletește și să se pregătească în așteptarea copilului. Orice neliniște trebuie înlăturată din sufletul acesteia prin rugăciune. „Dacă mama care poartă în pânțece se supără și se mâhnește, spunea Sfântul Paisie, atunci și fătul se tulbură în ea. Iar dacă mama se roagă și trăiește duhovnicește, copilășul din pânțelece ei se sfințește. De aceea, femeia, atunci când este însărcinată, trebuie să rostească Rugăciunea lui Iisus, să citească puțin din *Evanghelie*, să psalmodieze, să nu-și pricinuiască neliniști, dar și ceilalți să caute să nu o mâhnească. Făcând astfel, copilul se va naște sfințit, iar părinții nu vor avea probleme cu el, nici când este mic, nici când va crește mare”²⁹. Responsabilitatea mamei, spunea Sfântul Paisie, crește copiii nu doar în prezent, ci pentru viitor.

În timpul sarcinii, viitoarea mamă trebuie să-și schimbe întregul stil de viață pentru a da naștere unui copil sănătos care să fie, mai târziu, bucurie și mângâiere familiei sale. Recomandările Sfântului Părinte vizează cumpătarea generală și inițierea unui program de rugăciune stăruitoare pentru sănătatea mamei și a viitorului copil. El recomanda încetarea sau reducerea „cât se poate de mult”³⁰ a contactelor sexuale dintre soți în perioada gravidității femeii sau „cel puțin din luna a opta”³¹, considerând că prin neînfrânarea părinților se transmite viitorului copil o predispoziție spre senzualitate și spre patimile trupești. Pe lângă pericolul de avort, arăta el, „embrionul participă și el de nevoie la plăcerea pe care o simte mama lui și astfel, încă din pânțece, dobândește patima. Există prunci care sug și care se aprind trupește. În timp ce există tineri de optsprezece-douăzeci de ani care au o nepătimire și nu sunt războiți de trupul lor. Cui se datorează această diferență? Stării duhovnicești a părinților. Este moștenirea duhovnicească”³². Cu mult umor, ironiza pe mamele fumătoare, spunând că acestea aduc pe lume „heringi afumați”³³.

²⁹ *Ibidem*, p. 89.

³⁰ Atanasie Rakovalis, *op. cit.*, p. 27.

³¹ *Ibidem*.

³² *Ibidem*, pp. 28-29.

³³ Cuviosul Paisie Aghioritul, *Cuvinte duhovnicești. I. Cu durere și dragoste...*, p. 291.

Principala preocupare a femeii însărcinate este aceea de a se pregăti pentru aducerea pe lume a viitorului copil, iar apoi pentru creșterea și educarea lui. De aceea, ea trebuie să-și alcătuiască un program de viață creștină, în centrul căruia să se afle rugăciunea. „Femeia, când este însărcinată, spunea Sfântul Paisie, trebuie să fie liniștită, să citească Evanghelia, să se roage, să rostească Rugăciunea lui Iisus. Astfel se sfințește și copilul. Încă de acum începe educația copilului. Să fii atent să nu mârșnești pe cea însărcinată sub nici un motiv”³⁴. Dacă părinții vor respecta un astfel de program de viață duhovnicească înaltă și se vor ruga, copilul se va naște sfințit³⁵, aducând multă bucurie familiei, Neamului și Bisericii.

După nașterea copilului, viața întregii familii se schimbă, aceasta fiind chemată să arate dragoste și grijă, preocupare și responsabilitate față de educarea noului „vlăstar”. Sfântul Paisie recomanda ca, după naștere, copilului să i se dea un singur nume, pentru că adeseori părinții au ajuns să se certe, ba chiar să se despartă din cauza numelor diferite pe care a vrut fiecare să îl dea³⁶.

În privința alăptării copilului, atunci când a fost întrebat de o tânără mamă, cât timp să hrănească la sân copilul, i-a răspuns că, în vremea copilăriei sale, femeile alăptau copiii până aceștia ajungeau la vârsta de cinci-șase ani, dar acum să îi alăpteze măcar un an-doi pentru că „laptele mamei dă sănătate copiilor ei. Prin alăptare, copiii nu sug numai lapte, ci și dragoste, afecțiune, mângâiere, siguranță, dobândind astfel un caracter puternic. Dar și pe mamă o ajută alăptarea. Atunci când mamele nu-și alăptează copiii, se creează anomalii în organismul lor, care pot duce chiar și la extirparea sânelui”³⁷. Sfântul Paisie Aghioritul considera că „mama care se lenevește și nu-și alăptează copilul transmite această lenevire și copilului ei”³⁸ și că acei copii care sug lapte de vacă din cutii, nu laptele matern, când ajung mari caută mângâiere în sticla de la tavernă³⁹, pentru că atunci când au fost mici, în locul afecțiunii și căldurii materne, au primit patimile părinților⁴⁰.

³⁴ Atanasie Rakovalis, *op. cit.*, p. 28.

³⁵ Cuviosul Paisie Aghioritul, *Cuvinte duhovnicești. IV. Viața de familie...*, p. 100.

³⁶ *Ibidem*, p. 131.

³⁷ *Ibidem*, pp. 89-90.

³⁸ *Ibidem*, p. 90.

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ *Ibidem*.

Un sfat foarte practic a dat Sfântul Paisie cu privire la activitatea și mai ales serviciul tinerei mame. Este cunoscut faptul că, în virtutea unei campanii care a avut ca scop emanciparea femeii, astăzi, cele mai multe soții și mame sunt angajate, prestând, uneori, profesii incompatibile cu firea lor delicată. Multe dintre „femeile de succes” sunt chiar mai ocupate decât soții lor, au un venit mai mare și, ceea ce s-a constatat în ultimii ani, pe fondul creșterii independenței lor sociale și economice, cele mai multe cereri de divorț sunt introduse de astfel de femei care doresc să-și trăiască viața din plin, să se bucure de plăcerile ei, adeseori alături de alte persoane decât tatăl sau chiar „tații” copiilor lor.

Însă, tot mai multe dintre femeile și mamele de astăzi constată prețul mare al acestei emancipări, și anume trădarea căminului conjugal și negarea propriei lor vocații – de soție, dar mai ales de mamă. Timpul petrecut la serviciu este smuls din timpul care, altădată, era consacrat, aproape exclusiv, familiei. Or, este cunoscut faptul că, spre deosebire de bărbat, care crede că se poate împlini în viață, prin muncă, în afara sau în absența familiei, femeia nu se simte niciodată cu adevărat realizată sufletește decât în sânul familiei, alături de soțul ei și, mai ales, prin copiii ei.

Serviciul sau job-ul mamei, considera Sfântul Paisie Aghioritul, este cerut de creșterea dorințelor familiei de astăzi, într-o spirală fără de sfârșit a expectanțelor și într-o comparație socială permanentă cu alții, din dorința de a-i depăși. Și în acest caz el recomandă simplificarea vieții, stabilirea unor obiective raționale și rezonabile, decența în cele materiale și cultivarea valorilor spirituale, între care prioritatea fundamentală o are educația frumoasă a copiilor pentru viață și spre dobândirea mântuirii.

Recomandând ca tatăl să lucreze, iar mama să stea acasă și să se ocupe de educația copiilor, el arăta, cu deosebit discernământ, că „dacă va lucra numai tatăl și se vor limita numai la strictul necesar, atunci nu va exista nici o problemă. Când însă vor lucra amândoi, pentru că, chipurile, nu le ajung banii, atunci familia se va risipi și-și va pierde sensul ei adevărat. Și atunci copiii ce să mai facă? Dacă ar trăi mai simplu, ar fi și mamele mai odihnite și s-ar bucura și copiii. (...) De aceea, le spun mamelor să-și simplifice viața lor, pentru a se putea ocupa mai mult de copiii lor care au atâta nevoie de ele. Altceva este să aibă și o altă preocupare în

casă și să se îndeletnicească cu ea atunci când se obosește cu copiii. Atunci când mama este în casă, îi poate supraveghea pe copii, rându-i cum trebuie lucrurile și astfel se evită multe neazuri”⁴¹.

Educația copiilor este o responsabilitate deosebit de înaltă a părinților, ce vizează însăși mântuirea generală. Din acest motiv, toate celelalte datorii de familie trebuie subordonate acesteia. Nu este destul ca mama să fie casnică. Dimpotrivă, chiar și stând acasă, ea trebuie să acorde prioritate fundamentală educației copiilor, și nu treburilor gospodărești. Ea „are răspunderea cea mai mare pentru educația copiilor”⁴² și de aceea „este bine ca mama să se ocupe de educația copiilor, decât să se preocupe în mod exagerat de menajul casei, de lucrurile neînsuflețite. Să le vorbească despre Hristos, să le citească *Viețile Sfinților* și, odată cu aceasta, să se ocupe și de curățirea sufletului ei, pentru a străluci duhovnicește. Viața duhovnicească a mamei va ajuta fără zgomot și sufletele copiilor ei. Astfel, și copiii ei vor trăi bucuroși, dar și ea va fi fericită, deoarece Îl are pe Hristos înlăuntrul ei. Dacă mama nu are timp să rostească nici măcar un *Sfinte Dumnezeule...*, atunci cum se vor sfinți copiii?”⁴³.

4. Educația copiilor – artă nobilă și lucrare sfântă

Sfântul Paisie Aghioritul considera că educația este o lucrare de cea mai mare importanță, pentru că de aceasta depinde nu doar realizarea personală a omului sau mântuirea individuală, ci viitorul familiei și al neamului omenesc. De valorile insuflăte în opera de educație și, în mod deosebit, de dimensiunea ei morală, formativă și religioasă depinde viitorul umanității.

Pentru Sfântul Paisie, educația trebuie să fie una *teocentrică*, izvorând din învățăturile creștine revelate, care să dezvolte în sufletul uman dorința unei vieți spirituale înalte și să conducă la desăvârșire sau sfințenie⁴⁴.

---

⁴¹ *Ibidem*, p. 91.

⁴² *Ibidem*, p. 99.

⁴³ *Ibidem*, p. 94.

⁴⁴ Idem, *Cuvinte. II. Trezire duhovnicească*, traducere din limba elenă de Ieroschim. Ștefan Lacoschiotul, Schitul Lacu, Sfântul Munte Athos, 2000, p. 97.

Întâlnim, astfel, la Sfântul Paisie, trimiteri la ceea ce pedagogia modernă numește „educația timpurie”, la începerea acesteia de la vârste fragede, atunci când sufletul copilului este ușor de modelat, iar conștiința sa de edificat. Foarte expresiv, el considera sufletele sau conștiințele copiilor a fi asemenea unor „casete goale”⁴⁵. „Dacă se umplu cu Hristos, învața el, vor fi alături de El pentru totdeauna. Dacă nu, este foarte ușor să rățăcească atunci când vor fi mari. Dacă sunt ajutați de mici, chiar dacă mai târziu se vor depărta puțin, pe urmă iarăși vor reveni”⁴⁶.

În acest proces de educare a ființei umane, rolul fundamental revine părinților, ajutați de duhovnic și dascăli. Toți aceștia trebuie să conlucreze la descoperirea darurilor sau talanților specifici copilului și la cultivarea lor, în spirit de libertate și responsabilitate, fără a constrânge sau forța. Sfântul Părinte sfătuia tinerii: „Vedeți care știință vă place, astfel încât să faceți ceea ce aveți sădit în fire”⁴⁷, adică fiecare să-și descopere și să-și fructifice vocația specifică, aceasta aducându-i împlinirea în profesie și în viață.

În mod deosebit, părinții trebuie să le ofere copiilor lor un model înalt, întrucât „copiii îi copiază pe părinți, încă din leagăn. Imită ceea ce fac cei mari și le înregistrează pe toate în «casetă» lor goală”⁴⁸.

Dată fiind responsabilitatea pe care o au părinții în opera de educare a copiilor lor, ei sunt datori să aibă principii congruente sau convergente, în sensul de a nu exista între ei disensiuni sau divergențe în privința sensului și principiilor folosite, iar în cazul în care, totuși, acest lucru s-ar întâmpla, să caute să le armonizeze, pentru a nu afecta sau tulbura încrederea copiilor în grija lor față de ei. Mai mult decât prin cuvinte și îndemnuri, copiii sunt receptivi la ceea ce văd la părinții lor, nu doar la ceea ce aud; la modelul oferit de aceștia.

Mama are rolul de mediator în familie, purtarea ei, respectul și ascultarea față de soț având o influență puternică în dezvoltarea copiilor. Dacă apărea vreo divergență între părinți, Sfântul Paisie recomanda ca mama „niciodată să nu și-o exprime în fața copiilor,

⁴⁵ Idem, *Cuvinte duhovnicești. I. Cu durere și dragoste...*, p. 272.

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ Idem, *Cuvinte duhovnicești. IV. Viața de familie...*, p. 180.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 107.

pentru ca să nu o folosească cel viclean. Niciodată să nu strice încrederea copiilor în tatăl lor, ci, chiar și atunci când el este vinovat, ea să-l îndreptățească⁴⁹.

Sfântul Paisie Aghioritul avea o concepție foarte interesantă și cu privire la diferențele de caracter dintre soți. Acestea nu sunt prilej de dispută, ci de atracție și armonie, căci spunea el, „atunci când soții au caractere diferite, pot ajuta mai mult și în educația copiilor lor. Unul frânează puțin, iar celălalt spune: «Lasă-i pe copii puțin mai liberi!». Dacă amândoi îi vor constrânge pe copii, îi vor pierde. Iar dacă îi vor lăsa liberi amândoi, iarăși îi vor pierde. În timp ce, în felul acesta, află și copiii un echilibru⁵⁰. De altfel, unor astfel de soți, „diferiți”, el le spunea că „în deosebirea caracterelor se ascunde armonia lui Dumnezeu. Caracterele deosebite creează armonia. Vai, vouă, dacă aveți același caracter! Gândiți-vă ce s-ar fi întâmplat dacă, de pildă, amândoi v-ați mânia repede. Ați fi dărâmat casa. Sau dacă amândoi ați fi cu caractere blânde. Ați fi dormit în picioare. Dacă ați fi fost zgârciți, v-ați fi potrivit, dar ați fi mers amândoi în iad. Iar dacă ați fi fost amândoi cu dare de mână, ați fi putut ține casa? Ați fi distrus-o, iar copiii voștri ar fi umblat pe drumuri. (...) Micile deosebiri ale caracterelor soților ajută la crearea unei familii armonioase, pentru că unul îl completează pe celălalt. La mașină este absolut necesară accelerația ca ea să meargă, dar și frâna, ca să se oprească. Dacă mașina ar avea numai frână, nu s-ar mișca din loc, iar dacă ar avea numai accelerație, nu s-ar mai putea opri. Știți ce le-am spus unor soți? «Fiindcă vă potriviți, de aceea nu vă potriviți!»⁵¹.

Un alt principiu esențial, recomandat în educarea copiilor, îl constituie spiritul de libertate în care aceasta trebuie efectuată. Dacă părinții au principii similare, pe care le aplică în mod consecvent, în vederea descoperirii abilităților sau calităților copiilor, dacă ei înșiși sunt modele frumoase de vocație, vor reuși să dezvolte și în sufletul lor aceste însușiri înalte. În plus, ceea ce este făcut cu plăcere și fără constrângere produce opere sau lucrări durabile și de valoare.

---

⁴⁹ *Ibidem*, p. 101.

⁵⁰ *Ibidem*, pp. 40-41.

⁵¹ *Ibidem*, pp. 39-40.

Libertatea controlată sau dirijată a copiilor trebuie dublată de respectul acestora față de o disciplină clară și fermă. În familie și în educație, considera Sfântul Paisie, „nu există disciplină militară”⁵², ci respect din partea tuturor membrilor ei, față de principiile unanim acceptate. Pentru copiii ascultători, sfaturile părințești sunt o necesitate, nu o datorie sau o constrângere și atrag binecuvântarea părinților și ajutor din partea harului dumnezeiesc. „Îngrădirile” pe care le impun uneori părinții au drept cauză lipsa de experiență a copiilor și grija părinților de a nu-i lăsa să cadă în erori, greșeli și păcate.

Prea multă îngăduință și laxismul, libertatea fără limite, oferite copiilor, nu sunt socotite principii moderne de educație, ci slăbiciuni din partea unor părinți prea permisivi sau dezinteresați și iresponsabili. Neascultarea copiilor față de părinți și lipsa lor de încredere în aceștia, considera Sfântul Paisie, își are originea în lipsa încrederii părinților în Dumnezeu⁵³.

Secretul armonizării bunătății cu fermitatea, a iubirii cu dreptatea, este o dovadă a maturității și discernământului părinților. „Pentru ca copiii să apuce pe drumul cel bun, sfătuia Sfântul Paisie, este nevoie de multă atenție. Să nu le arătăm prea mult dragostea noastră, deoarece apoi vor deveni niște copii netrebnici și vor avea multă obrăznicie. Dar nici prea multă asprime, căci vor deveni răzvrațiți. Secretul este să știi cât să strângi funia”⁵⁴.

Referindu-se la modul în care trebuie îndreptați copiii, la folosirea sau evitarea pedepselor și mai ales a celor fizice, Sfântul Paisie evoca familia sa, aducându-și aminte de atmosfera din casa părintească: „Știam că părinții ne iubeau și atunci când ne răsfățau, când ne sărutau, și când ne dădeau câte o palmă. Pentru că și palma și mângâierea și sărutarea părinților, toate sunt din dragoste. Când părinții își bat copiii, inima lor suferă. Când copiii încasează câte o palmă, îi doare obrazul. Prin urmare, mai mare este durerea inimii decât durerea obrazului. Mama, orice ar face copiilor ei, fie că îi ceartă, fie că îi bate, fie că îi răsfăță, pe

⁵² Idem, *Cu durere și dragoste...*, p. 274.

⁵³ Idem, *Mica Filocalie...*, p. 142.

⁵⁴ Ieromonahul Isaac, *Viața Cuviosului Paisie Aghioritul*, traducere din limba greacă de Ieroschim. Ștefan Nuțescu, Schitul Lacu – Sfântul Munte Athos, Editura Evanghelistos, București, 2005, pp. 630-631.

toate din dragoste le face și toate din aceeași inimă de mamă ies. Dar când copiii nu înțeleg aceasta, se împotrivesc cu obrăznicie, se încapățânează, și atunci alungă harul dumnezeiesc dinlăuntrul lor și este firesc să primească după aceea înrăurirea demonică⁵⁵.

Bătaia, considera Sfântul Paisie, trebuie evitată și mai ales la vârste mai mari, pentru că, în loc să îi corijeze și să îi îndrepte pe copii, îi depărtează de părinți și îi traumatizează. „Pe cât se poate, sfătuia el, părinții să o evite. Să încerce cu bunătate și cu răbdare să-l facă pe copil să înțeleagă că ceea ce face nu este corect. Numai când copilul este mic și nu înțelege că ceea ce vrea să facă este primejdios, numai atunci îl ajută, căci primind o palmă va ține minte să nu mai facă altădată. Frica de a nu mai primi cumva vreo palmă i se face copilului ca o frână care îl protejează”⁵⁶.

Ca un profund cunoscător al sufletului uman și al mișcărilor lui lăuntrice, Sfântul Paisie recomanda părinților să nu certe niciodată seara pe copii, pentru că „în timpul nopții ei nu au cum să-și risipească mâhnirea, iar întunecimea nopții o înnegrește și mai mult. Încep să se gândească cum să se împotrivească, caută diferite soluții, intră la mijloc și diavolul și astfel pot ajunge și la deznădejde”⁵⁷.

Principiul cel mai important, pe care îl recomandă, era implicarea integrală a părinților și susținerea eforturilor copiilor, mai ales prin model personal: „Fericiți sunt părinții – arăta el – care nu folosesc cuvântul „nu” pentru copiii lor, ci îi înfrânează de la rău prin viața lor sfântă, pe care copiii o imită, și, bucuroși, urmează lui Hristos cu noblețe duhovnicească”⁵⁸.

Sfântul Paisie a făcut, în scrierile sale, numeroase și ample referiri și la principiile educației religioase, pe care sunt datorii părinții să o ofere copiilor lor. Ea trebuie începută din primii ani ai copilăriei și vizează cultivarea virtuților creștine, împrăștierea exemplelor oferite de Sfânta Scriptură și scrierile duhovnicești

⁵⁵ Cuviosul Paisie Aghioritul, *Cuvinte duhovnicești. I. Cu durere și dragoste...*, p. 287.

⁵⁶ Idem, *Cuvinte duhovnicești. IV. Viața de familie...*, p. 114.

⁵⁷ *Ibidem*.

⁵⁸ Idem, *Epistole*, traducere din limba greacă de Ieroschim. Ștefan Nuțescu, Schitul Lacu – Sfântul Munte Athos, Editura Evanghelistos, București, 2005, p. 226.

și, în mod deosebit, frecventarea bisericii și practicarea rugăciunii. Toate acestea, însă, trebuie dobândite și practicate în același cult al libertății și responsabilității. Dacă lecturile duhovnicești erau socotite „vitamine întăritoare”⁵⁹, în privința frecventării bisericii, Sfântul Paisie spunea părinților că „scopul nu este să-i ducă pe copii cu sila la biserică, ci să-i facă să o iubească. Să nu facă binele din silă, ci să-l simtă ca pe o necesitate”⁶⁰.

Sfântul Athonit socotea rugăciunea a fi „oxigenul sufletului”⁶¹ și considera că rolul esențial în inițierea copiilor în „școala” sau „practicarea” ei revine, în mod predilect, mamei, care, fără a-i sili, trebuie să-i învețe și să-i deprindă de mici să se roage⁶². Copiilor nu trebuie să li se impună un canon de rugăciune, „ci fiecare mamă să caute singură să vadă cât poate rezista copilul ei”⁶³. Pentru a-i ajuta pe aceștia să descopere dulceața și roadele binecuvântate și binefăcătoare ale rugăciunii, „cei mari trebuie să se poarte cu noblețe. Ei să rostească toate rugăciunile de seară, iar copiilor lor să le spună: «Dacă vreți, puteți rămâne și voi puțin». Atunci când copiii sunt mai mărișori, familia poate avea un program de rugăciune. De pildă, cei mari să se roage cincisprezece minute, iar copiii două sau cinci minute, și, dacă vor, se pot ruga și mai mult. Dacă părinții îi vor ține pe copii la toate rugăciunile de seară, aceștia se vor revolta. Nu trebuie siliți, pentru că ei nu au înțeles încă puterea și valoarea rugăciunii”⁶⁴.

În stare de boală sau de oboseală generală, canonul de rugăciune poate fi înjumătățit sau diminuat, dar nu neglijat.

Rugăciunea are un rol esențial în educarea creștină a copiilor, în formarea personalității religios-morale creștine. Ea este mijlocul cel mai eficient prin care, deopotrivă, părinți și copii, pot cere și primi ajutor din partea lui Dumnezeu în lucrarea dificilă a formării morale și a mântuirii. De aceea, ea are o putere mare în familie⁶⁵. Rugăciunea mamei, în mod deosebit, este repede auzită,

⁵⁹ Idem, *Cuvinte. II. Trezire duhovnicească...*, p. 99.

⁶⁰ Idem, *Cuvinte duhovnicești. IV. Viața de familie...*, p. 171.

⁶¹ Atanasie Rakovalis, *op. cit.*, p. 155.

⁶² Cuviosul Paisie Aghioritul, *Cuvinte duhovnicești. IV. Viața de familie...*, p. 172.

⁶³ *Ibidem*, p. 171.

⁶⁴ *Ibidem*, p. 167.

⁶⁵ *Ibidem*, p. 168.

pentru că ea se săvârșește din adâncul sufletului, „din inimă și cu durere”⁶⁶. Dar, alături de aceasta, și rugăciunile copiilor pot face minuni, pentru că rugăciunea lor este una curată⁶⁷.

5. Tinerețea – vârstă a provocărilor. Educația prin iubire a tinerilor

Sfântul Paisie Aghioritul primea la „coliba” sa din Sfântul Munte Athos numeroși tineri doritori să descopere adevăratul lor rost în viață. Pe toți îi sfătuia cu o dragoste fără egal, la măsura iubirii lui Dumnezeu față de lumea aceasta căzută și îndepărtată de Izvorul ei veșnic. Este paradigmatic răspunsul pe care l-a dat, odată, unui ucenic ce îi ceruse un sfat pe care să îl țină minte întreaga viață. „– Părinte, spuneți-ne ceva. – Ce să vă spun? – Ce vă spune inima... – Ceea ce-mi spune inima este să iau cuțitul, s-o tai bucățele, s-o împart lumii și apoi să mor”⁶⁸.

Adolescența, tinerețea, este o vârstă a căutărilor și a descoperirilor, a ispitelor și provocărilor din partea lumii și a anturajelor, care îi devin tânărului mai apropiate decât părinții și familia sa. Iar lipsa de experiență și de discernământ poate duce la căderi grele și păcate grave.

Datorită unor stiluri de educație diferite între părinți și copii, observa Sfântul Paisie, s-a creat o prăpastie. Pentru ca aceasta să fie înlăturată, este nevoie de înțelegere și îngăduință, de empatie din ambele părți. Astfel, pentru ca acest decalaj sau conflict dintre generații să fie nivelat, „trebuie ca părinții să se coboare în starea copiilor, iar copiii să treacă în cea a părinților. Și dacă acum copiii nu-i mai chinuiesc pe părinții lor, nici copiii lor, mai târziu, pe ei. Dacă acum copiii nu ascultă și își chinuiesc părinții, și copiii lor îi vor chinui mai târziu, pentru că vor funcționa legile duhovnicești”⁶⁹.

Ispitele care primejduiesc trupul și sufletul tânărului sunt tot mai numeroase și de aceea părinții nu trebuie să se erijeze în niște gardieni autoritari ai respectării principiilor convenite, ci să devină prietenii, confidenții și sfetnicii lor cei mai apropiați.

⁶⁶ *Ibidem*, p. 113.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 172.

⁶⁸ Idem, *Cuvinte duhovnicești. I. Cu durere și dragoste...*, p. 19.

⁶⁹ *Ibidem*, p. 288.

În zilele noastre, păstrarea curăției trupești și sufletești, castitatea înainte de căsătorie, este un adevărat „război al conștiinței”⁷⁰, o adevărată „mucenicie”, într-o lume profund erotizată și care caută, la tot pasul, să provoace simțurile și instinctele inferioare. Păstrarea curăției, înainte de căsătorie, considera Sfântul Paisie, asigură tinerilor o „îndoită sănătate”⁷¹: trupească și duhovnicească.

Din acest motiv, recomanda ca și logodna să fie scurtă, iar căsătoria să se realizeze după finalizarea studiilor, pentru ca sufletul soților să nu fie împărțit între obligațiile de familie și cele profesionale, între responsabilitățile de soți, părinți și cele sociale. Astfel, el insista asupra faptului că „este bine ca logodna să nu țină mult – să încerce ca în perioada care va dura până la nuntă să o vadă pe tânără ca pe sora sa și să o respecte. Dacă amândoi se vor nevoi cu mărimă de suflet să-și păstreze fecioria, la Taina Căsătoriei, atunci când preotul îi încununează, vor primi har îmbelșugat de la Dumnezeu. Pentru că, așa cum spune Sfântul Ioan Gură de Aur, cununile sunt simbolul biruinței asupra plăcerii”⁷².

Studiile neterminate și finalizarea lor în timpul căsniciei sunt socotite „un chin, atât pentru femeia, cât și pentru copiii lui. Este mai bine să-și concentreze toate puterile lui sufletești și trupești la învățătură, pentru a-și termina fără prea multă osteneală studiile, după care se va rezolva și problema aceasta. Căci de îi vor fi puterile împrăștiate, va fi mereu împărțit sufletește și trupește”⁷³.

Ca soții trebuie preferate tinerele provenind din familii numeroase – aceasta constituind o garanție a jertfelniciei lor ulterioare pe altarul familiei –, credincioase și cu o viață morală înaltă. Nu trebuie căutată bogăția sau frumusețea, ci simplitatea și smerenia⁷⁴. Alături de o asemenea persoană nobilă, soțul își va dobândi „odihna sufletească” și, împreună, „se pot lua de mână, ca să treacă râul cel primejdios al lumii”⁷⁵. Iar credința lor puternică și prezența lui Hristos în familia lor, dragostea lor puternică îi va ține uniți pentru totdeauna, împreună cu Preadulcele Iisus⁷⁶.

⁷⁰ *Ibidem*, p. 227.

⁷¹ *Idem*, *Cuvinte duhovnicești. IV. Viața de familie...*, p. 33.

⁷² *Ibidem*, p. 38.

⁷³ *Ibidem*, p. 31.

⁷⁴ *Ibidem*, p. 37.

⁷⁵ *Ibidem*.

⁷⁶ *Ibidem*, p. 38.

Chiar și în situația în care o persoană alege viața monahală, sfatul era același: întâi să își încheie studiile, iar apoi să îmbrățișeze chipul îngeresc de viațuire. Alegerea, fie spre viața de familie, fie pentru viața monahală, trebuie făcută în deplină cunoștință de cauză și libertate personală, odată ce, fie de una, fie de cealaltă, depinde nu doar împlinirea personală, în lumea și viața aceasta, ci însăși mântuirea sufletului.

Indiferent de rățirile și căderile copiilor lor, părinții nu trebuie să se descurajeze sau să-și piardă speranța, ci, prin exemplul lor bun și prin rugăciunile stăruitoare, să ceară ajutor și să spere în întoarcerea lor, gândindu-se că Însuși Dumnezeu le oferă „unele circumstanțe atenuante pentru neorânduilele pe care le fac”⁷⁷, sub influența duhului frivol al lumii contemporane.

De mare folos îi poate fi tânărului duhovnicul, odată ce, la această vârstă, tinerii, în entuziasmul lor, se consideră a fi centrul lumii și primesc tot mai greu sfaturi de la alții, inclusiv de la părinții lor. Cu autoritatea și paternitatea sa duhovnicească, prin discernământ și mai ales prin dragoste și rugăciune, părintele duhovnicesc se poate apropia și poate pătrunde mai ușor în sufletul tânărului, iar sfaturile și îndemmurile lui, inspirate de Dumnezeu, sunt mai ușor primite.

Referindu-se la nevoia tinerilor de duhovnic, Sfântul Paisie spunea: „Tânărul are nevoie de un povățuitor duhovnicesc, care să-l sfătuiască și de care să asculte, ca să călătorească cu siguranță duhovnicească, fără primejdii, fără frică și fără să se împotmolească. Fiecare om, cu cât crește, cu atât înaintează în vârstă, cu atât dobândește experiență și de la sine și de la alții. Un tânăr nu are această experiență. Unul în vârstă folosește experiența dobândită de la sine și de la alții pentru a-l ajuta pe tânărul neexperimentat să nu facă gafe. Atunci când tânărul nu ascultă, face experiențe cu sine însuși”⁷⁸.

Spre deosebire de copiii mici, la care se puteau aplica și pe-depse, reușita formării tinerilor este dată, în mod exclusiv, de iubirea arătată acestora. Regula de aur sau adevărata educație, față de care ei sunt receptivi, este educația prin iubire. Și în acest

---

⁷⁷ *Ibidem*, p. 112.

⁷⁸ *Idem*, *Cuvinte duhovnicești. I. Cu durere și dragoste...*, p. 262.

sens, cuvintele Sfântului Paisie sunt mai mult decât edificatoare. Fiind întrebat cum ar putea să se apropie părinții și să-i îndrepte pe tinerii care au pornit pe un drum greșit, el a răspuns: „Cu dragoste. Dacă există dragoste adevărată, nobilă, îndată tinerii sunt încredințați launtric și sunt dezarmați. Vin la colibă tot felul de tineri cu diferite probleme. Îi întâmpin, îi cinstesc, le vorbesc și peste puțin devenim prieteni. Își deschid inimile și primesc dragostea mea. Unii, sărmanii de ei, sunt atât de lipsiți! Îsetează de dragoste. Se vede îndată că n-au simțit dragoste nici de la mama, nici de la tatăl lor; nu se mai satură. Dacă îi compătimesți, dacă-i iubești, uită și problemele lor, chiar și de droguri, se depărtează bolile, își lasă neorânduiele și vin după aceea ca închinători evlavioși în Sfântul Munte. Pentru că într-un anumit fel simt dragostea lui Dumnezeu”⁷⁹.

Alături de părinți și de duhovnic, de familie și de Biserică, un rol important revine, în educație, dascălilor sau profesorilor. „Mare lucru este, spunea el, un învățător corect, mai ales în zilele noastre! Copiii sunt casete neînregistrate, care se vor umple cu cântece murdare sau cu muzică bizantină. Lucrarea învățătorului este sfântă. Are mare responsabilitate. Dacă ia aminte, poate lua mare plată de la Dumnezeu. Să se îngrijească să învețe pe copii frica de Dumnezeu. Profesorii trebuie să afle modul prin care să transmită copiilor unele mesaje despre Dumnezeu și Patrie. Ei să semene numai sămânța, dar să nu aștepte să răsară imediat. Nimic nu se pierde; cândva ea va prinde rădăcină”⁸⁰.

În actul educației, pedagogii trebuie să dea dovadă de vocație și de iubire, de bunătate și de îngăduință, de căldură sufletească și de înaltă responsabilitate. În acest mod și în comparație cu părinții, care nasc pe copii, „educatorii corecți”⁸¹ „renasc copiii din lume”⁸², „dau societății oameni renăscuți și, astfel, ea se face mai bună”⁸³. Și, totodată, mare va fi răsplata din partea lui Dumnezeu pentru acești educatori. În viața aceasta, vor avea parte de mulțumire și bucurie, iar în viața viitoare, de iertare de păcate și de sfințire.

⁷⁹ *Ibidem*, pp. 270-271.

⁸⁰ *Ibidem*, pp. 320-321.

⁸¹ *Ibidem*, p. 321.

⁸² *Ibidem*.

⁸³ *Ibidem*.

Chiar și în privința programelor de studiu, Sfântul Paisie observa că tinerii de astăzi sunt „ghiftuiți” cu „o grămadă de lucruri nefolositoare”⁸⁴, care, în loc să îi formeze și să îi edifice moral, îi bulversează și îi zăpăcesc spiritual. Accentul trebuie pus pe însușirea unor cunoștințe practice, formative pentru viață, pe cunoașterea profundă a istoriei și a credinței Neamului, precum și a mijloacelor prin care creștinul poate contribui la păstrarea și dezvoltarea lor.

Indiferent de particularitățile de vârstă, scopul general al educației îl constituie formarea personalității umane, iar în ceea ce privește educația religioasă edificarea caracterului creștin.

Ascultători față de părinți, devotați față de neamul lor, față de Biserică și față de credința ortodoxă, asemenea copii vor atrage asupra lor binecuvântarea părinților și harul lui Dumnezeu. Dacă, pe de o parte, obrăznicile și păcatele alungă harul, copiii, sălbăticiindu-se și trăind în neorânduială, pe de altă parte, respectul față de părinți, duhovnic, dascăli și față de cei mai mari și mai experimentați aduce și revarsă asupra lor harul și binecuvântarea cerească. Pe astfel de copii harul îi acoperă, dăruindu-le o strălucire suprafirească⁸⁵.

---

⁸⁴ *Ibidem*, p. 315.

⁸⁵ Sfântul Paisie Aghioritul arăta că „atunci când copiii vorbesc cu obrăznicie celor mai mari alungă harul lui Dumnezeu. Iar atunci când pleacă harul lui Dumnezeu, vin drăcușorii și copiii se sălbătesc, fac neorânduiele. În timp ce copiii care au evlavie, respect, ascultă de părinți, de dascăli, de cei mai mari, primesc mereu harul lui Dumnezeu și au binecuvântarea Lui. Îi acoperă harul lui Dumnezeu. Multa evlavie față de Dumnezeu, multul respect față de cei mai mari aduce din belșug harul dumnezeiesc în suflete, în așa măsură încât sunt trădați de strălucirea dumnezeiască a harului. Harul lui Dumnezeu nu merge la copiii răzvrațiți, ci la cei cuminiți, evlavioși și cu mărire de suflet. Iar acești copii au o privire care strălucește. Și cu cât mai mult respect au față de părinți, față de cei mai mari, cu atât primesc mai mult har. Iar cu cât sunt mai neîmblânziți, cu atât sunt mai părăsiți de harul lui Dumnezeu”. Cf. Cuviosul Paisie Aghioritul, *Cuvinte duhovnicești. I. Cu durere și dragoste...*, pp. 285-286.